

Profesor Adam Łomnicki

1935-2021

Adam Łomnicki urodził się w 1935 roku w Warszawie. Dzieciństwo spędził w Sokołowie Małopolskim, a następnie mieszkał w Zakopanem. Studia biologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim ukończył w 1958 roku. Wtedy też został przyjęty do prac zleconych do ówczesnego Zakładu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, a miejscem jego pracy była Dyrekcja Tatrzańskiego Parku Narodowego w Zakopanem. Zajmując się ochroną przyrody, był przekonany, że winien specjalizować się w ekologii, którą w Krakowie zajmowało się wówczas niewiele osób. Dlatego w 1959 roku wykorzystał okazję wyjazdu do Anglii i przez dwa miesiące przebywał jako wolontariusz w Bureau of Animal Population, którego dyrektor – Charles Elton, był uważany za jednego z najlepszych światowych ekologów. Tam też zrozumiał, w jakim kierunku powinien iść jego doktorat wykonywany w Tatrach.

Po uzyskaniu w 1961 roku stopnia doktora nauk przyrodniczych otrzymał etat w PAN i wraz ze starszym o rok kolegą Władysławem Grodzińskim zainicjował Seminarium Ekologiczne. Odbýwały się one co tydzień na zmianę w Zakładzie Ekologii UJ i w Zakładzie Przyrody PAN.

Seminaria prowadzone były w sposób nieformalny – obowiązywał zakaz używania stopni i tytułów naukowych, a uczestników zachęcano do przerywania mówcy, gdy mówił niejasno. Występujący tam wybitni i czcigodni profesorowie bohatercko akceptowali te zasady. Seminaria odbywały się przez kilkanaście lat i odegrały ważną rolę w integracji krakowskiego środowiska ekologicznego.

W roku 1964/1965 Adam Łomnicki uzyskał stypendium, dzięki któremu odbył roczny staż w Department of Zoology University of Michigan w Ann Arbor. Testował tam popularną wówczas wśród warszawskich ekologów, teorię samoregulacji naturalnych populacji. Taką samoregulację w laboratoryjnych populacjach stłubi słodkowodnej rzeczywiście stwierdził. Z jednej strony, samoregulacja populacji wydawała się niemożliwa bez bardzo efektywnego doboru grupowego, proponowanego przez brytyjskiego ornitologa Vero Wynne-Edwardsa. Z drugiej strony, stłubie stanowiły genetycznie identyczny klon, a przez to bardziej realistyczne wydawało się wyjaśnienie wynikające z teorii doboru krewniaczego, który to typ doboru zaproponował młody brytyjski biolog William D. Hamilton.

Długotrwałe, ale stosunkowo mało efektywne próby opracowania modelu doboru grupowego skłoniły Adama Łomnickiego do zainteresowania się filozoficznymi zasadami uprawiania nauk empirycznych i poznania sposobów naśladowania procesów ekologicznych i ewolucyjnych za pomocą maszyn cyfrowych i komputerów. W tym czasie PAN powołała nowy Komitet Biologii Ewolucyjnej i Teoretycznej, a Adam Łomnicki, jako członek PAN, podjął się organizacji corocznych kursów zastosowania metod matematycznych i komputerów w biologii ewolucyjnej i w ekologii. Szczodre finansowanie przez Akademię tygodniowych kursów, prowadzonych najpierw w Zawoi, a potem w Szymbarku pozwoliło na bardzo efektywną integrację matematyków, fizyków i informatyków z ekologami i biologami ewolucyjnymi. Wielu młodych ekologów i biologów zaczęło lepiej rozumieć i stosować metody matematyczne i numeryczne. Takich kursów odbyło się do 1989 roku 10 i bardzo dobrze zapisały się one w pamięci wielu osób.

W roku 1976/1977 Adam Łomnicki dołączył do grupy badawczej zorganizowanej przez King's College w Cambridge celem wprowadzenia na tamtejszym Uniwersytecie socjobiologii i psychologii ewolucyjnej, rozwijanej wówczas intensywnie w Oxfordzie, między innymi przez Williama D. Hamiltona i Richarda Dawkinsa, autora *The Selfish Gene*. Z rocznego pobytu w Anglii Adam Łomnicki wrócił z dwoma pomysłami. Po pierwsze, zauważył, że dobór grupowy może mieć znaczenie tylko w bardzo specyficznych warunkach i nie zawsze może być oddzielony od doboru krewniaczego. W konsekwencji traktowanie populacji, zbiorowiska,

ekosystemu lub gatunku jako rodzaju superorganizmu nie ma sensu i powinno być zarzucone. Myśli te przedstawił w artykule programowym wydrukowanym w „Wiadomościach Ekologicznych”. Po drugie, doszedł do wniosku, że dla zrozumienia dynamiki liczebności populacji i stabilności ekosystemów potrzebna jest szczegółowa wiedza o biologii osobników, a w szczególności o ich osobniczej zmienności. Tezę tę przedstawił w wielu artykułach, a najszerszej w książce *Population Ecology of Individuals*, wydanej w 1988 roku przez Princeton University Press w serii „Monographs in Population Biology”. Książka jest cytowana kilkaset razy, a jej ukazanie się można zaliczyć do największych osiągnięć polskich ekologów na arenie międzynarodowej.

W 1981 roku Adam Łomnicki uzyskał tytuł profesora i w tym samym roku został dyrektorem Instytutu Biologii Środowiskowej (obecnie Instytut Nauk o Środowisku) Uniwersytetu Jagiellońskiego. Funkcję tę pełnił do 1987 roku. Po zmianie ustroju, odegrał główną rolę w inicjatywie reformy studiów biologicznych, polegającej, między innymi, na umożliwieniu studentom wyboru kursów, a tym samym na indywidualne kształtowanie programu studiów. Wiązało się to z wprowadzeniem instytucji "tutora" dla każdego studenta. Jako pierwszy w Polsce wprowadził ankiety dla studentów do oceny swoich kursów i namówił do tego pozostałych nauczycieli akademickich w Instytucie. W tym okresie były to bardzo nowatorskie zmiany, przybliżające nas do Zachodu. Adam Łomnicki przyczynił się do wykształcenia wielu pokoleń studentów korzystających z podręczników, które ukazały się nakładem PWN. Był współautorem podręczników *Wprowadzenie do genetyki populacji* (pierwsze wydanie w 1982 roku, współautorzy: Halina Krzanowska i Jan Rafiński) i *Zarys mechanizmów ewolucji* (pierwsze wydanie w 1993 roku, redakcja Halina Krzanowska i Adam Łomnicki) oraz autorem *Wprowadzenia do statystyki dla przyrodników* (1995) i *Ekologii ewolucyjnej* (2012).

Adam Łomnicki był przewodniczącym Komitetu Ekologii PAN (1987-90) oraz Komitetu Biologii Ewolucyjnej i Teoretycznej PAN (1990-2007). W 1995 roku zainicjował organizowanie jednodniowych Warsztatów Biologii Ewolucyjnej. Spotkania odbywały się w Warszawie cztery razy w roku, poza terenowym sezonem badawczym. Stały się forum integracyjnym dla setek uczestników z całego kraju, którzy mogli bez skrępowania dyskutować o interesujących ich aspektach swojej dyscypliny. Raz do roku zapraszany był wybitny uczyony zagraniczny. Przedsięwzięcie trwało do 2012 roku, warsztaty odbyły się 57 razy i wzięło w nich udział łącznie około sześciu tysięcy osób. Od 2013 roku Komitet Biologii Ewolucyjnej i Teoretycznej PAN zdecydował, aby przekształcić warsztaty w kilkudniową konferencję ewolucyjną w języku angielskim (*Polish Evolutionary Conference*).

Adam Łomnicki lubił ludzi i spotkania towarzyskie. Doceniał znaczenie kontaktów osobistych, nieformalne spotkania, „życie nauką”. Do jego pokoju, każdy mógł przyjść porozmawiać. Z Jego inicjatywy w siedzibie Instytutu Nauk o Środowisku UJ zaplanowane zostało miejsce spotkań pracowników i studentów – Refektarz.

Ci, którzy znali go bardziej prywatnie wiedzą że Adam lubił sport. Do pracy (nawet na Kampus) przyjeżdżał na rowerze. Samochód wybrał tak, aby mógł on być futerałem na narty biegowe. Chętnie pływał w pływ i łódką. W czasie spacerów monitorował i zapisywał swoje tempo marszu. Interesował się historią, w szczególności historią Polskiego społeczeństwa.

Był patriotą troszczącym się o wysoki standard nauki w naszym kraju. Zachęcał, aby tak wybierać temat badań, żeby praca miała sens dla postępu nauki, a nie tylko pomnażała liczbę opublikowanych stron, czy nawet cytowań. Prelegentom na seminariach często zadawał pytanie: "A jak to już opublikujesz, to który rozdział podręcznika ekologii trzeba będzie napisać na nowo?" W 2006 roku napisał „Uprawiajcie naukę tak, aby polskiemu uczonemu przypadła nagroda Nobla lub równorzędna...” Adam Łomnicki stworzył szkołę naukową bez murów, która trwa i ewoluuje. Mnóstwo ludzi, studentów i aktywnych badaczy, w Polsce i za granicą uważa się za jego uczniów lub przyznaje, że pozostawali pod jego wpływem.

Joanna Rutkowska